

Syvärin itärintama Äänisestä lähtien lokakuussa 1941

TIVG-JÄRVEN METSÄTAISTELUT SYYSTALVELLA 1941

VÄINÖ HAHTELA

YLITETTYÄÄN Syvärin 6.10.41 suunnattiin 7. divisioonaan kuuluva JR 9 sillanpääasemaan siten, että II/JR 9 tuli Ostan ja III/JR 9 Levinan lohkolle. I/JR 9 toimi tässä vaiheessa rykmentin reservinä.

7.D, johon kuuluivat myöskin JR 30 ja JR 51, joutui Syvärin eteläpuolella vastaamaan alueesta, jonka leveys Äänisjärvestä länteen päin oli noin 60 ja syvyys 25—30 km. Tulokoon tässä mainituksi, että tämä oli Syvärin rintaman levottomin osa syystalvella 1941.

Vihollisen Siperiasta tuoman 114.D:n alettua hyökkäyksensä 14.10. Gongenitsijärven—Orenshenskojejärven alueella meikäläisten JR 51:n asemia vastaan rykmenttimme joutui erittäin vaikeisiin torjuntataisteluihin. Tilanteen helpottamiseksi suunnattiin JR 30 Homorovitsista ja I/JR 9 (p.3.K) Goran kautta vastahyökkäykseen. Vihollisen heittäessä kuitenkin jatkuvasti lisävoimia tuleen omien joukkojemme hyökkäykset keskeytettiin ja niille annettiin 23.10. käsky asettua puolustukseen. Näin joutui I/JR 9 Shumilian korpeen, jonne se Tivg-järven pohjoispään tasalle ryhtyi valmistamaan puolustusasemia. Pataljoonalle alkoi sangen mielenkiintoinen, lähes kaksi kuukautta kestävä taisteluvaihe, josta seuraavassa on tarkoitukseni lähemmin kertoa.

Vihollinen oli edellämainittujen hyökkäysten aikana kärsinyt raskaita tappioita. Sen voima oli heikentynyt ja aktiivisuus selvästi lamaanut, ainakin toistaiseksi. Mitä omien joukkojemme kuntoon tulee, siinä ei myöskään ollut hurraamisen aihetta. Koko kesän ja syksyn kestänyt hyökkäysvaihe noin 600 km pituisella sotapolulla oli väsyttänyt miehet. Jatkuvat taistelut ja tappiot olivat kuluttaneet joukkoja niin, että yksiköiden vahvuudet olivat vain 45—60 miehen paikkeilla. Oli erehdyttävää puhua esimerkiksi pataljoonasta, sillä sen taisteluvahvuus saattoi olla vain 1/4 normaalivahvuudesta. Mielialaa ei ollut omiansa kohottamaan sekään, että siirryttiin Syvärin eteläpuolelle suurille metsäalueille, jossa huoltovaikeudet olivat aika suuret.

I/JR 9, jouduttuaan pois rykmentin yhteydestä, oli suoraan 7.D:n alainen. Luutnantti Väinö Salmelan 3. K oli jäänyt rykmentin käyttöön, mutta tilalle oli pataljoonalle alistettu PPK/7.D, jonka päällikkönä oli luutnantti Yrjö Keinonen (nykyinen puolustusvoimain komentaja). Tämäkin komppania, peitenimeltään tunnettu "Pinna", oli kutistunut vahvuudeltaan varsin pieneksi ja käsitti ehkä vain pari vajaata joukkuetta.

Puolustusryhmitys Tivg-järven asemassa oli seuraava: Vasemmalla, järven itäpuolella 1.K, päällikkönä

luutnantti Korpilahti ja komppanian edessä eteentyönnetty asema. Oikealla järven länsipuolella 2.K, päällikkönä luutnantti V. Siitonen. KKK, jonka päällikkönä oli kapteeni A. Juutilainen, oli jaettu kivääri-komppanioille. Reservinä olivat PPK ja Jääkärijoukkue. Oman krh.joukkueen lisäksi oli alistettuna raskas krh.ryhmä. Tykistön tulta ei ollut saatavissa. Pioneeri-joukkue tuli myöhemmin käyttöön. JSp. oli noin 5 km takana Karkan taloissa. Kuormasto kokonaisuudessaan oli pataljoonan yhteydessä. Vaikka 14.10. satoi jo lumen maahan, rekiä ei ollut saatu kuin muutama muonan ja sairaiden kuljetuksiin. Ajoneuvoina olivat siis kuormastossa kärryt. Pataljoonan komentajana oli kapteeni V. Hahtela.

Shumilian korpi oli koskematonta, komeata metsää, jossa kirves ei varmaankaan ollut heilunut kymmeniin vuosiin. Tivg-järvi oli laajan asumattoman metsäalueen keskuksena. Lähimmät kyläpahaset olivat huoltotiemme varrella: Karka, Gora ja Konselkä. Matkaa asemistamme Baranin—Ostan maantielle oli 13 km.

Pataljoona perusti nyt Tivg-järvelle erillisen korpi-tukikohdan, jonka lähimpänä naapurina oikealla lännessä oli 5 km päässä Vaskusjärvellä II/JR 30:n asettama kenttävartio, ja vasemmalla oli itään päin täysin tyhjää 15 km Levinaan saakka. Ottaen vielä huomioon, että tukikohtamme ulottui omista linjoistamme kiilana kauas eteen, noin 4 km päähän vihollisen päähuoltotiestä Vinnitsy—Osta, olimme kuin veitsenterällä, jossa oli käytettävä kaikki keinot, ettei jonain hämäränä aamuna herättäisi vihollisen syleilyyn.

Oli selvää, että äärimmäinen aktiivisuus oli välttämätöntä. Jokapäiväinen tiedustelu kohdistettiinkin nyt etelään vihollisen huoltotielle, ja tähän toimintaan liittyivät tuhoamistehtävät miinoituksineen. Tämä ei kuitenkaan riittänyt, sillä vihollinen alkoi toimia avoimilla sivustoilla pyrkien jatkuvasti huoltotiellellemme. Sivustat vaativatkin jatkuvaa partiointia. Tiedustelu-

Suomalainen etuvartio Syvärin korvessa

JR 30:n miehet rakensivat Syvärin korpeen piikkilankaestettä

S.A.-kuva

I/JR 9:n komentaja, majuri V. Hahtela (kertomuksen kirjoittaja), adjutantti, luutnantti Malinen ja luutnantti Erkkilä komentokorussaa

S.A.-kuva

S.A.-kuva

tehtäviin käytettiin pääasiassa PPK:aa ja Jääkärijoukkuetta. Lähiradiot olisivat olleet nyt tarpeen, mutta niitä ei silloin vielä ollut. Oli keksittävä muita keinoja nopeiden yhteyksien aikaansaamiseksi, sillä lähettiyhteys oli liian hidas. Niinpä kummallekin sivustalle määrätyille varmistusladuille rakennettiin yksijohtoinen puhelinyhteys siten, että tapsi oli lumen alla piilossa. Partioilla oli puhelin mukana ja kun vihollispartion todettiin ylittäneen latumme, partio ilmoitti siitä heti tukikohtaan. Näin päästiin viipymättä takaa-ajoon tuosta ylityskohdasta samalla kuin toiset partiot etenivät selustasta käsin vihollispartiota vastaan. Systemi oli erittäin tehokas ja harva vihollispartio pääsi täysilukuisena takaisin. Vihollisesteiden ja latujen miinoituksissa käytettiin monenlaisia menetelmiä, joista tässä tulkoon eräs tapa selostetuksi. Tien tai ladun läheisyyteen kätkettiin puihin krh.ammukkuksia, joista johti räjähtävä tulilanka kulkuväylällä olevaan polkumiinaan. Kun polkumiina räjähti, etenevä vihollisosasto joutui tehokkaaseen krh.tuleen. Kranaatit olivat noin metrin korkeudella puissa tiheiden oksien suojassa. Tämä oli niin tehokas "salainen ase", että erään vihollispartion tuhoutuessa yllättävään krh.keskitykseen vihollinen hylkäsi tämän ladun käytön kokonaan.

Aktiivisen partiotoiminnan ohella aloitettiin puolustusasemien kiireellinen rakentaminen. Työjärjestyksessä olivat poterot, taisteluhaudan pätkät ja välittömästi sen jälkeen korsut. Sitä mukaa kuin miehiä saatiin irti asemat rakennettiin myöskin ympäripuolustusta varten. Kun tukikohta oli joka suunnalta uhatuna, tällainen puolustus ja kaikkien vapaina olevien miesten harjoittelu oli aseman eri osissa välttämätöntä. Kaikki toiminta tällaisessa synkässä metsässä oli osittain verrattavissa toimintaan sumussa ja pimeässä. Tähtystymahdollisuuksia parannettiin avaamalla kapeita linjoja tukikohdasta eteen ja sivustoille.

Kun puolustus oli saatu tyydyttävään kuntoon,

tuli polttavana esille miesten huolto ja viihtyisyys. Muona oli tänä ajankohtana kaikkein heikointa, mitä se oli koko Jatkosodan aikana. Hirviä oli onneksi erittäin runsaasti, ja ne antoivat jatkuvasti lisäsärvintä valtion laihoihin sapsukoihin. Viimeksi oli pataljoona saunonut elokuussa Sortavalan valtauksen jälkeen. Likaisuus vallitsi kaikilla ja tietenkin täit, joita oli ylettömästi jokaisella, ikään ja arvoon katsomatta, eivät enää suoneet lepoa väsyneille sotureille. Sauna oli saatava välttämättä. Niinpä reipas komennuskunta siirsi Goran kylästä aseman lähelle talon ja pystytti saunan valmiiksi muutamassa päivässä. Se oli tietenkin savusauna, jossa kiukaan suuruus oli useita kuutioita. Löyly oli saunassa verraton niin maun kuin kuumuudenkin suhteen. Se lämpeni aamusta iltaan, ja kun partsille levitti varusteet, niin kaikki oravaa pienemmät elukat paloivat korpuiksi. Muutaman päivän kuluttua oli koko pataljoona kylpenyt ja yksi "vihollisarmeri" oli tuhottu viimeiseen yksilöön. Takaa tuotuja höyrykaappeja ei tarvittu.

Seuraavana oli rakentamisvuorossa kanttiini. Piti hankkia miehille jokin paikka, missä saisivat viivähtää hetken ja juoda edes kupin kuumaa. Kanttiini olikin valmis jo joulukuun alkupuolella, jolloin odotimme vihreiden sisarten saapumista. Onneksi he jostain syystä viipyivät ja heidän tulonsa Tivg-järvelle jäi lopullisesti toteutumatta tilanteen pian muuttuessa kokonaan toisenlaiseksi.

Päivät kuluivat tukikohdassa aamusta iltaan kovan työn merkeissä. Miehet häärivät kuin muurahaiset. Kirveiden iskut kajahtelivat synkässä korvessa. Edessä ja sivustoilla paukkuivat tuliaseet, ja miinat sekä ansat räjähtelivät. Kaikilla oli yhteisenä päämääränä saada tukikohta talveksi hyvään kuntoon. Mieliala nousi jatkuvasti. Tähän vaikutti kova työ, saunominen, menestyksellinen partiotoimintamme ja lyhyet vuorolomat.

Goran kylää, jossa raivosivat kiivaat taistelut vuoden 1941 lopulla

S.A. Kupa

Marraskuun puoliväli toi yllättäen pirstystystä korpi-tukikohtaamme. Lounaasta alkoi kuulua kovaa tykistö-tulta. Taistelun aiheuttama kova kumu kuului päivä päivältä yhä selvemmin ja lähenei jatkuvasti meitä. Kuunneltiin ja kyseltiin, mistä moinen melu, ja pian asia valkeni. Saksalaiset hyökkäsivät Tihvinässä. Meikäläisistä jo moni varmaan näki mielessään saksalaisten ilmestyvän asemiemme eteen, sillä pitiähän täällä jossain saada heihin yhteys. Ne ajatukset jäivät kuitenkin vain toivekuviksi, sillä pian alkoivat taistelun äänet häipyä takaisin sinne, mistä olivat tulleetkin.

Vihollisen toiminta rajoittui marraskuun aikana ja vielä joulukuun alussakin kahakointiin etulinjassa, krh.- ja tykistötulella häirintään sekä jatkuvaan partiointiin, joka alkoi joulukuun puolella selvästi tehostua. Vihollisen mielenkiinto kohdistui jatkuvasti huoltotiehemme. Sen varrella noin 3 km etulinjan takana oli ikivanha kaatunut kuusi, jonka juurakko oli kuin jättiläismustekala monine lonkeroineen. Tämän juurakon vihollinen otti vakituisesti väijytyspaikakseen, josta käsin sen onnistui tuhota pari hevostamme ja saada ainakin yksi ajomiehemme vangiksi. Sama paikka oli koitua eräänä marraskuun yönä myös pataljoonan komentajan ja hänen adjutanttinsa tuhoksi, mutta rykmentin komentajan ystävällisestä pyynnöstä he jäivät yöksi Minovaan ja pelastuivat. Vihollispartio oli samana yönä, jolloin pataljoonan komentajan piti ajaa tukikohtaan, väijynyt juurakon takana. Perusteellinen miinoitus karkoitti lopulta viholliset tämän heille niin mieluisaksi käyneen kuusen lähetytyiltä. Vihollisen aiheuttamat tappiot olivat meille koko puolustusvaiheen aikana verrattain vähäiset.

Oma tiedustelu-, tuhoamis- ja hävitystoimintamme oli sensijaan varsin menestyksellistä. Sotapäiväkirjan mukaan, johon tarkoin merkittiin kaikki tapahtumat, vihollisen tappiot olivat lokakuun lopulta joulukuun alkupuolelle 12 upseeria, 410 miestä, 42 hevosta, 3 kenttäkeittiötä sekä sotasaaliina kymmeniä konetuliaseita. Tällainen partiotoiminta vaati miehiltä rohkeutta, sitkeyttä ja erikoisen hyvää henkeä. Johtajilla piti olla neuvokkuutta ja harkintakykyä, jotta vältyttiin turhilta tappioilta, sillä vahvuuksien ollessa pienet tap-

S.A.-kuva

Hakattua metsäaukeaa I/JR 9:n asemien edessä Syvärillä

pioihin ei ollut varaa — joskin niitä aiheuttomasti oli kaikissa olosuhteissa vältettävä, mikäli johtaja aikoi nauttia miestensä luottamusta. Partiointiin käytettiin pääasiassa Keinosen komppaniaa ja Jääkärijoukkuetta.

Joulukuun alkupuolella alkoi vihollinen toimia entistä aktiivisemmin. Eräänä yönä vihollispartio pääsi keskelle tukikohtaan ja suoritti tarkastuksen saunamme ympäristössä. Oli näet mahdotonta varmistaa kaikkia suuntia käytettävissä olevilla voimilla. Mutta jotain muutakin oli vihollisen puolella tapahtunut. Kun eräs partio palasi retkeltään, oli sillä tappioita ja se oli kuin siiville lyötnä. Vihollisen joutuessa partiomme tuliylläkköön se ei enää jäänytkään lannistuneena odottamaan tuhoutumistaan, kuten tavallisesti, vaan avasi tulen partiotamme vastaan salamannopeasti ja antoi takaisin niin, että korvat soivat. Oli ilmeistä, että uusia hyvin koulutettuja joukkoja oli tuotu vastaamme. Käsityksemme osoittautui oikeaksi, kun pian saimme kaksi vankia. Hyvin puettuja ja koulutettuja siperialaisia joukkoja oli tuotu rintamalle ja ilmeisesti täydennetty vastassamme oleva 114.D. Meidän ei tarvinnutkaan kauan odottaa, ennen kuin saimme tutustua uusiin tulokkaisiin.

I/JR 9:n tukikohta Tivg-järvellä muodostui viholliselle erittäin kiusalliseksi. Se oli liian lähellä heidän huoltotietään, ja sen aiheuttamat tappiot olivat viholliselle suhteettoman suuret. Lisäksi se aiheutti ainaista epävarmuutta liikenteelle. Siksi vihollinen päätti pyyhkäistä pois tämän kiusallisen ”kylkimyyriäisen”, valla-ta saman tien Goran maaston sekä ehkäpä edetä aina Baranin tielle saakka.

Tapahtumien vyöry alkoi 13.12., jolloin havaittiin vihollisen pesiytyneen tukikohdasta noin 1 km kaakkoon kukkulalle 178,4. Samaan aikaan todettiin vihollisen vilkasta liikehtimistä tukikohdastamme suoraan vasemmalla metsälinjoilla. Etulinjan komppanioita vastaan alkoi tavallista voimakkaampi painostus, jota säesti voimistunut tykistö. ja krh.tuli. Yöllä 13/14.12. soluttautui komppanian vahvuinen vihollis-

osasto jäitse Tivg-järven pohjoisrannalle, mutta tuhoutui suurimmaksi osaksi rannalla olevaan miina- ja ansakenttään.

Vihollisen pesiytymistä kukkulalle 178,4 ei sallittu, vaan Keinosen komppania sai 14.12. aamulla karkoittaa vihollisen ja ottaa ko. maaston haltuunsa. Nyt oli kuitenkin isketty arkaan paikkaan, sillä vihollinen valtasi jo iltapäivällä kukkulamaaston takaisin ja aloitti etenemisen pitkin metsiä pohjoiseen. Keinosen tehtäväksi tuli pysyä vihollisen kintereillä ja estää sen eteneminen. Tiedustelua tehostettiin sivustoille ja huoltotie varmistettiin ajomiesten voimin. JSp. ja sen yhteydessä olevat huollon osat pantiin hälytysvalmiuteen. Alkoi jännittävä tilanteen seuraaminen, josta divisioona pidettiin jatkuvasti ajan tasalla.

Jo aamuyöstä 15.12. alkoi vihollisen painostus Keinosta vastaan, jonka oli viivytystä käyden hiljalleen vetäydyttävä tukikohdan suuntaan. Heti päivän valjettua totesi vasemmalle lähetetty tiedusteluosastomme vihollisen etenevän pitkin metsiä kohti Goran kylää. Osastomme iskivät lujasti, yrittäen estää vihollisen etenemisen, mutta voimamme olivat liian vähäiset. Pian katkesi puhelin-yhteys ja huoltotietä varmistanut talousaliupseeri ilmoitti, että tie on vihollisen hallussa. Saavutettuaan huoltotiemme vihollinen alkoi edetä päävoimin kohti Goran kylää ja osillaan suoraan selustaamme. Ajomiesosasto piti kuitenkin tässä suunnassa loistavasti pintansa ja pelkällä kivääritulella aiheutti kymmenien miesten tappiot viholliselle.

Nyt olikin rintamia tarpeeksi. Tukikohdan läntinen puoli oli vielä toistaiseksi vapaa, mutta kuinka kauan, se oli arvoitus. Olihan sillä suunnalla 5 km miehitämätöntä korpea, joten sieltäkin saattoi vihollinen tulla millä hetkellä hyvänsä. Miehet olivat tietoisia

tilanteen vakavuudesta, eikä sitä ole syytä yleensä salatakaan tämänkaltaisissa tilanteissa. Totuuden ilmaiseminen lisää aina luottamusta.

Puolenpäivän tienoilla oli vihollisella hallussaan jo hevostie, jota pitkin tapahtui joukkojen kuljetus hevosajoneuvoilla suoraan selustamme. Tilanteen kehitys antoi aiheen sen perusteelliseen arvosteluun. Vihollisella täytyi olla jo selustassamme moninkertainen ylivoima. Kun omia joukkoja ei ollut kuin nimeksi huoltotiemme lähetyksillä, vihollinen saattoi edetä Gorasta aina Baraniin saakka. Ottaen huomioon vihollisen todennäköisen ylivoiman ja nopean kaivautumiskyvyn maahan, sen lyöminen ei niillä voimilla, jotka olivat käytettävissä Baranin suunnalla, ollut todennäköistä. Tukikohtamme tilanne kävi hetki hetkeltä vaikeammaksi. Ammukset olivat jo melkein loppussa, ja muonaa ei myöskään enää saatu takaa. Kaikkein vaikein oli kuitenkin haavoittuneiden tila, sillä lääkäri ja JSp. olivat takana ja vihollinen välissämme. Oli ilmeistä, että viimeistään 16.12. aamulla vihollinen aloittaa itse tukikohdan valtauksen saartamalla sen ensin joka puolelta. Pataljoonan komentajan mielestä ei ollut aihetta jäädä taistelemaan tänne kauas eteenyönnettynä kiilaan kaiken menetyksen uhalla, vaan pelastaa yön aikana kaikki mitä pelastettavissa oli. Saatuaan 15.12. iltapäivällä vielä radioyhteyden divisioonaan komentaja ilmoitti tilanteen ja pyysi samalla lupaa irtaantua, jos tilanne ei helpotu. Divisioonan esikuntapäällikkö vastasi, että pataljoonan tuli toimia oman harkintansa mukaan. Vastatoimenpiteitä luvattiin JR 30:n taholta.

Tilanne ei parantunut, vaan illan pimetessä se vain paheni. Keinosen oli vetäydyttävä tukikohtaan, ja I.K:n päällikkö ilmoitti, että komppania saa tulta suoraan asemiansa takaa. Näytti siltä, että vihollinen oli työntynyt komentopaikan ja etulinjan väliin. Nyt alettiin toteuttaa päätöstä irtaantumisesta. Kuten tavallista, taistelutoiminta alkoi illan pimetessä laimentua. Oli ilmeistä, että vihollinen vetäytyi taemmaksi levätäksensä yön.

15.12. klo 22 mennessä pataljoona oli irtaantunut ja ryhmittynyt etenemistä varten huoltotielle. Kärkenä toimi PPK, sen perässä komentoporras, esikuntakomppania ja kaikki ajoneuvot sekä jälkivarmistuksena I.K. Samalla ohjattiin 2. komppania asemistaan suoraan Vaskusjärvelle JR 30:n yhteyteen.

Eteneminen oli äärimmäisen hidasta, sillä suurin osa hevosista oli vielä kärryvetoisina. Puolenyön maissa kohtasi Keinonen Kusrajärvien maastossa vi-

hollisen. Kuten olimme jo aavistaneet, sen lyöminen ja tien avaaminen oli ilman vähäisintäkään raskasta tulta mahdottomuus. Niinpä pataljoona kääntyikin tieltä länteen, ylitti Kusrajärven jään ja kiersi näin vihollisen asemat. Matkaa oli nyt Baranin tielle lähes 10 km, mutta tämä taival oli vaikeimpia kaikista marssiteistä koko Jatkosodan ajalta. Lunta oli 50—60 cm. Ja vaikka maasto olikin verrattain tasaista, niin kaikkialla oli suuria kaatuneita puita ristissä ja rastiassa muodostaen mitä tehokkaimman murroksen. Matka kesti vuorokauden, mutta se ei ollut ihme, sillä melkein joka mies tarvittiin kirvein ja sahoin raivaamaan tietä, ennenkuin 80 kärryvetoista hevosta pääsi suon suuren murroksen läpi.

Kun tätä korpivaellusta väsyneinä ja masentuneina metri metriltä taaperrettiin, niin moni opetus johtui mieleen. Kuinka tarpeellinen olisi ollutkaan varahuoltotie ja varapuhelinyhteys. Nyt sammui radio jo 15.12. iltapäivällä, ja sen jälkeen olimme vailla mitään yhteyksiä ylempään johtoon.

Päästyään 16.12. illalla Baraniin, komentaja otti JR 30:sta yhteyden 7.D:n komentajaan, eversti Svenssoniin, joka totesi, että jälleennäkemisen ilo on erittäin suuri. Kun 16.12. Tivg-järvelle suunnatun I/JR 30:n vastahyökkäys ei onnistunut alkuunkaan ja mitään yhteyttä ei ollut koko 16. päivän aikana I/JR 9:ään, niin oli luonnollista, että tämän pataljoonan suhteen oltiin divisioonassa huolestuneita. Venäläisten radio ilmoitti suomenkielisessä lähetyksessään 16.12. illalla, että Aunuksen kannaksella Baranin suunnalla on I/JR 9 tuhattu viimeiseen mieheen. Totuus oli kuitenkin se, että pataljoonalta ei jäänyt minkäänlaisia varusteita, välineitä eikä aseita mottimaastoon, vaan kaikki tuotiin tarkoin pois. Mitä siis I/JR 9:n tuhoamisyritykseen tuli, se oli viholliselle täydellinen vesi-perä.

Edellä kuvatut taistelut olivat pelinavaus Goran neliviikkoisille erittäin raskaille hyökkäystaisteluille. Ennenkuin Goraan päässyt vihollinen saatiin tuhotua, tarvittiin taisteluun 6 meikäläistä pataljoonaa ja niiden tueksi 42.000 tykin ja krh:n kranaattia.

I/JR 9:lle oli Tivg-järven mottivaihe ja motista paluu sekä aineellisesti että henkisesti erittäin raskas. Se antoi kuitenkin erään hyvän ja arvokkaan opetuksen: Luottamus johtajien ja johdettavien välillä lujittui, sillä tajuttiin, että vain oikein johdettuna voidaan selvittää vaikeistakin tilanteista. Tätä luottamusta tarvittiin vielä myöhemminkin, sillä Tivg-järven motti ei jäänyt viimeiseksi.

KUN OLI RUOKAPULA

SOTA-AIKANA VUONNA -43, jolloin oli suuri ruokapula, lähetti eräs suuren talon tytär Keski-Suomesta tuttavalleen pienen palan sianlihaa ja merkitsi lähetykskorttiin paketin sisältävän "kirjan". Kun sitten postivirkailija toi paketin, josta paperi oli hiukan rikkoutunut ja sikavainaan ulsteri paistoi reiästä, hän huomautti: "Näyttääpä olevan kirja ja oikein siannahkaksissa."

TIUKAT PAIKAT

KAKSI rintamakaveria jutteli levossa ollessaan etulinjan tiukoista oloista.

— Meillä ne olivat niin tiukat paikat, ettei tahtonut sekaan sopia, kun rautaromua tuli niin vietävästi, jutteli Lipponen.

— Niinpä tuntuvat olleen, sanoi Kakkonen, mutta meillä se vasta ahdasta oli, kun oltiin niin pienessä korsussa, ettei siellä pystynyt syömäänkään muuta kuin lettuja.